

Už Raseinių, ant Dubysos

Juozo Naujalio (1869–1934) muzika

Maironio (1862–1932) eilės

- J. Naujalis sukūrė 27 chorines dainas. Trylika iš jų – Maironio eilėms. Visos dainos sukurtos iki 1924 m.
- Eilėraštis–daina „Už Raseinių, ant Dubysos“ buvo išspausdintas leidinyje „Pavasario Balsai“ 1895 metais. Jame poetas piešia gamtos grožį, skaisčių rytą, tekančios saulės ir rasa padengtos žolės gaivumą. Ten ir Lietuvos grožis – geltonplaukės merginos puikios visos, gėrisi jaunyste, kaip ir mes savo šeimos ir bendruomenių jaunimu.
- Tema lyg būtų Lietuvos gamtos ir mergelių grožis, bei jų rūpesčiai. Pradžioje viskas gražu, džiaugsminga tik, deja, paskutiniuose posmuose atsiskleidžia nerimas ir liūdesys. Nors mergelės gražios, gamta nuostabi, saulė ryte patekėjo žadėdama gražių dieną, tačiau širdis nerami, širdis liūdi. Kodėl?
- Atsakymų ieškoma istorijoje: kada buvo parašytas eilėraštis? 1895 metais arba anksčiau. Kas darėsi Lietuvoje tuo laiku? Buvo spaudos draudimas, kurį panaikino tik apie 1905 metus. Ėmimas į rekrūtus baigėsi su Pirmuoju pasauliniu karu ir Rusijos imperijos žlugimu. 1917 metų revoliucija ir vėlesni politiniai įvykiai lėmė, kad senoji rekrūtų sistema buvo panaikinta. Pagal 1874 metų įstatymą, kuris nustatė universalią karinę prievolę, standartinis tarnybos laikotarpis buvo 6 metai aktyvioje kariuomenėje, po kurio sekė 9 metai rezervo tarnybos. Taigi, bendras laikotarpis, kurį rekrūtai buvo įsipareigoję praleisti kariuomenėje, buvo 15 metų.
- Šiame paskutiniame posme, kuris jau kuris laikas nebedainuojamas, drįstam teigti, kad yra paaiškinimas, dėl ko liūdi našlelės, dėl ko namo nebegrįžta jų vyrai, berneliai, broliai. Paimti į rekrūtus ir priversti ilgus metus tarnauti carinės Rusijos imperinėje kariuomenėje, kareivėliai prarasdavo sveikatą, netekdavo pačių gražiausių jaunystės metų, o kartais net žūdavo. Jų netektis likusiems namuose buvo ypač skausminga, nes gyvybę atiduodavo net ne už savo šalį.

Daugel žūna, daugel pūna

O apverkt negali.

Už Uralo, žemės galo

Ne po savo šalį.

- Kas ta Birutė? Ar ji buvusi kunigaikščio Kęstučio žmona, Vytauto Didžiojo motina? Kuo ji ypatinga?

Posmelyje:

Kam, dainuojant joms Birutę,

Ašaros nedžiūsta?

„Viešpataudamas Trakuose ir Žemaičiuose, išgirdo Kęstutis esant Palangoje mergaitę, vardu Birutė, kuri pagoniškuoju papročiu pasižadėjo savo dievams išsaugoti skaistybę

ir pati buvo žmonių garbinama kaip dievaitė. Ir nuvyko ten pats kunigaikštis Kęstutis, ir didžiai ji jam patiko, nes buvo labai graži ta mergaitė ir protinga. Ir prašė ją, kad būtų jo žmona. Ir ji nenorėjo sutikti, ir atsisakė [tardama]: „Aš pasižadėjau savo dievams išsaugoti skaistybę iki mirties.“ Ir kunigaikštis Kęstutis paėmė ją prievarta iš tos vietos, ir su didžia pagarba palydėjo ją į savo sostinę, į Trakus, ir, sukvietęs brolius, pakėlė dideles vestuves su savaisiais broliais, ir paėmė tą panelę Birutę sau žmona.“ Istoriniai šaltiniai sako Birutės ir Kęstučio vedybas įvykus 1349 ar 1350 m. Legenda galėjo būti užrašyta ne anksčiau kaip 1405 m.

Legendos romantiškai vaizdavo ir Birutės gyvenimo pabaigą: „Po Kęstučio mirties ir po visos Lietuvos apsikrikštijimo Birutė liko ištikima savo tėvų dievams ir nepakeitė tikėjimo, nors prašė to Vytautas, Jogaila ir karalienė Jadvyga. Paliko Trakus ir persikėlė į Palangą, ir tenai likusiąją dalį savo amžiaus praleido rūmuose, vyro jai pastatydintuose, visuotinai atsidavusi vaidilutės pareigoms ir rūpindamasi paprastųjų žmonių laime.“ Todėl „net kai jau visai sunyko pagonybė Žemaičiuose, paprastieji žmonės nesiliovė Birutės laikyti šventąja“. Žmonių vaizduotėje Birutė ilgam įsitvirtino kaip pats garbingiausias moters paveikslas Lietuvos istorijoje. Ji – „paskutinė lietuvių kunigaikštiškos šeimos atstovė, likusi ištikima senajai lietuvių religijai, kurios taip ilgai laikėsi Žemaičių kraštas, didvyriškai gynęs savo laisvę ir nenorėjęs priimti „vokiško dievo“. Birutė – patriotizmo, prisirišimo prie savo gimtojo krašto ir žmonių ir jų papročių simbolis.

Birutės gyvenimo istorijos aprašyme matome, kai tai buvo graži, išdidi, nepriklausoma moteris, žmona, motina, narsi kunigaikštienė. Jos gyvenimas tapo legenda, o jos gyvenimo vertybės, ištikimybė savai tautai ir nesitaikstymas su užkariautojais, buvo garbinamos Lietuvos žmonių ne tik pasakojimuose, legendose, bet ir dainose. Štai apie tokią Birutę Maironio eilėraštyje „Už Raseinių, ant Dubysos“ dainuodamos lietuvaitės ir gaudinasi iš pasigėrėjimo Birutės didybe ir paprastumu, begaline meile savam kraštui, žmonėms ir laisvei.

Andante

Ant kraš - ta ma - rių, Pa - lan - gos mie - stre - liej',
kur gy - ven mū - sų bro - liai že - mai - te - liai, yr aukš - tas kal - nas,
Bi - ru - ta va - din - tas, ža - loms pu - še - liems vir - šuj aps - va - din - tas.

A. Beresnevičiui priskiriama „Birutės“ melodija (MAB RSI f. 9–1918).
Pateikiama dainos balso partija be akompanimento, tekstas po natomis – dabartine rašyba